

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії, доцента кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування *НАУМЧУК* Катерини Миколаївни
на дисертацію *НИКОЛАЄНКА* Андрія Костянтиновича
на тему: «Євроінтеграційна стратегія антикорупційної політики України»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281
«Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Актуальність дисертаційного дослідження «Євроінтеграційна стратегія антикорупційної політики України» зумовлена стратегічним курсом України на інтеграцію до Європейського Союзу, що передбачає не лише гармонізацію законодавства, а й глибинну трансформацію інституційної системи, зокрема у сфері протидії корупції. У сучасних умовах корупція продовжує виступати системною загрозою для сталого економічного розвитку, зниження рівня довіри громадян до органів влади та ефективного функціонування демократичних інститутів. Водночас виконання вимог і рекомендацій у межах переговорного процесу щодо членства актуалізує необхідність формування дієвої, узгодженої та результативної антикорупційної політики.

Особливої ваги набуває потреба у вдосконаленні механізмів реалізації антикорупційної політики з урахуванням кращих практик держав-членів ЄС, які довели ефективність комплексного підходу до забезпечення публічної доброчесності. Йдеться про поєднання правових, інституційних, цифрових та освітніх інструментів, що формують цілісну систему запобігання та протидії корупції. Водночас для України важливим є не пряме запозичення цих моделей, а їх адаптація з урахуванням національних особливостей, викликів воєнного часу, трансформації економіки та специфіки політичної системи.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена поєднанням внутрішніх потреб державного розвитку та зовнішніх зобов'язань України у процесі європейської інтеграції, що визначає необхідність комплексного наукового дослідження механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в умовах сучасних трансформацій.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, сформульовані у дисертації Ніколаєнка А. К., ґрунтуються на ретельному аналізі чинної нормативно-правової бази, сучасних теоретичних підходів та узагальнених емпіричних даних. Висновки та практичні рекомендації логічно випливають зі змісту дослідження, мають належне теоретичне обґрунтування та підтверджуються прикладами з української нормативно-правової практики, міжнародного досвіду та результатів їх впровадження.

Рівень достовірності забезпечено застосуванням комплексу наукових методів, що дозволили досягти цілісного й об'єктивного представлення тематики, а також підтверджується внутрішньою логікою дослідження та фактичними даними щодо практичної реалізації отриманих результатів.

Для досягнення поставлених у роботі завдань використано широкий спектр сучасних методів наукового пізнання, що забезпечили глибоке, комплексне та міждисциплінарне опрацювання обраної проблематики.

Для обґрунтування сутності корупції як соціально-правового та управлінського явища, уточнення понятійно-категоріального апарату антикорупційної політики, систематизації наукових підходів до її трактування та визначення місця корупції в системі публічного управління застосовано загальнонаукові методи пізнання, зокрема аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, абстрагування, узагальнення і логічне порівняння. Використання цих методів дозволило дослідити еволюцію наукових підходів до розуміння корупції, виокремити її ключові характеристики, встановити чинники виникнення та оцінити вплив на ефективність функціонування системи публічного управління.

Бібліометричний метод застосовано для аналізу наукової активності у сфері формування антикорупційної стратегії України, а також для дослідження міжнародного наукового дискурсу за тематичним запитом «corruption» у базі даних Scopus. Це дало змогу визначити динаміку публікаційної активності, географічну структуру досліджень, провідні наукові джерела, найбільш цитовані праці, особливості мережевої взаємодії науковців, галузеву структуру досліджень і ключові тематичні напрями вивчення корупції.

Системний, системно-структурний, структурно-функціональний та інституційний підходи використано для розгляду антикорупційної політики як складної багаторівневої системи публічного управління. Вони дали змогу визначити її суб'єктну структуру, принципи, функції, інституційні механізми, стратегічні цілі та роль основних учасників у процесах запобігання і протидії корупції. Застосування цих підходів забезпечило розкриття взаємозв'язків між нормативно-правовими, організаційними, управлінськими, інституційними та євроінтеграційними складовими антикорупційної політики України.

Порівняльний метод використано для дослідження європейських і міжнародних моделей антикорупційної політики, впровадження стандартів доброчесності, прозорості, підзвітності та належного врядування, а також для зіставлення українських практик із підходами країн Європейського Союзу. Це дозволило визначити ключові європейські орієнтири розвитку антикорупційної політики України та напрями адаптації міжнародного досвіду до національних умов.

Статистичний, динамічний, графічний і табличний методи застосовано для аналізу глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції, оцінювання змін Індексу сприйняття корупції, дослідження рівня сприйняття та поведінкових аспектів корупції в країнах ЄС, а також для наочного представлення результатів у вигляді таблиць, графіків і діаграм.

Метод контент-аналізу використано для опрацювання нормативно-правових актів України, міжнародних документів, стратегічних матеріалів, аналітичних звітів і рекомендацій міжнародних організацій, а також документів ЄС у сфері запобігання і протидії корупції. Це дозволило визначити нормативні,

інституційні та стратегічні передумови формування євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України.

Метод узагальнення застосовано для формування концептуальної моделі корупції як соціально-правового та управлінського явища, а також для обґрунтування методологічних засад євроінтеграційної антикорупційної політики. Його використання дало змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між чинниками виникнення корупції, її характеристиками та наслідками для системи публічного управління. Метод стратегічного аналізу застосовано для визначення стратегічних цілей антикорупційної політики України, оцінювання їх ролі у трансформації антикорупційної системи та обґрунтування напрямів удосконалення державного управління у сфері запобігання і протидії корупції в умовах європейської інтеграції. Методи узагальнення, синтезу, логіко-структурного аналізу, а також графічної і табличної візуалізації використано для формулювання висновків, розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України та наочного представлення результатів дослідження.

Дисертацію виконано українською мовою з дотриманням вимог академічного стилю. Робота відзначається логічною побудовою, структурною завершеністю та повнотою висвітлення досліджуваної теми. Побудова дисертації узгоджується з її назвою, метою та сформульованими завданнями.

У першому розділі дисертації дисертант зосередив увагу на аналізі публікаційної активності у сфері формування антикорупційної стратегії України, що дозволило оцінити рівень наукової розробленості проблематики та основні тенденції розвитку відповідного наукового дискурсу. Водночас було здійснено теоретичне осмислення сутності корупції як соціально-правового та управлінського явища, уточнено підходи до її визначення в системі публічного управління та сформовано відповідний понятійно-категоріальний апарат дослідження. Окрему увагу приділено аналізу сучасних європейських імперативів антикорупційної політики України, що ґрунтуються на стандартах Європейського Союзу щодо доброчесності, прозорості та ефективного врядування, а також визначенню напрямів їх адаптації в національних умовах.

У другому розділі здійснено аналіз глобальних і регіональних тенденцій поширення корупції на основі Індексу сприйняття корупції, що дозволило оцінити динаміку та особливості її проявів у різних країнах. Окрему увагу приділено дослідженню рівня сприйняття корупції, її впливу та поведінкових аспектів у країнах Європейського Союзу, що дало змогу виявити специфіку функціонування антикорупційних практик у європейському просторі. Також розглянуто міжнародну політику впровадження стандартів доброчесності, прозорості та підзвітності.

У третьому розділі дисертації представлено методологічні засади формування стратегії антикорупційної політики України, що передбачають концептуальне обґрунтування підходів до розвитку антикорупційної системи в умовах євроінтеграції. Особливу увагу приділено визначенню стратегічних цілей та їхній ролі у формалізації нових якісних характеристик антикорупційної системи України, зокрема посилення її ефективності, інституційної спроможності та відповідності європейським стандартам публічного управління.

Загалом, дослідження відзначається комплексністю підходу до проблематики, спрямованістю на практичне впровадження отриманих результатів та відповідністю сучасним викликам у сфері публічного управління в Україні. Достовірність отриманих наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується значним переліком використаних джерел, обсягом проаналізованих теоретичних та емпіричних даних, використанням методичного інструментарію дослідження, широким спектром публікацій за темою дисертаційної роботи (3 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б» та 1 публікацією у закордонному рецензованому журналі, яка внесена до наукометричної бази даних Scopus) та обговоренням результатів на всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях (3 тези доповідей).

Наукова новизна дисертаційної роботи

У дисертаційній роботі Ніколаєнко А. К. вирішує актуальне наукове завдання, яке становить конкретний особистий внесок автора у вирішення проблеми формування та реалізації євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України в системі публічного управління. У роботі розвинуто теоретико-методологічні засади дослідження та розроблено науково-практичні рекомендації щодо удосконалення відповідних процесів.

Було удосконалено методологічні положення формування Стратегії антикорупційної політики України на основі поєднання системного, інституційного, ризик-орієнтованого та аксіологічного підходів із застосуванням п'яти етапної моделі стратегічного планування та інструментів оцінки Національної системи доброчесності Transparency International, що забезпечує перехід до концепції «проектування доброчесності». Також досліджено та удосконалено організаційні засади розробки Стратегії, які передбачають координацію з боку Національне агентство з питань запобігання корупції, багаторівневу систему комунікації з міжнародними партнерами (GRECO, OECD, Європейський Союз, Рада Європи) та врахування організаційних бар'єрів реалізації політики. Автором сформовано систему стратегічних цілей антикорупційної політики, що охоплює напрями запобігання корупції, забезпечення відповідальності та цифрової трансформації антикорупційної системи із застосуванням сучасних технологій.

Уточнено сутність корупції як системної управлінської дисфункції, що виникає внаслідок взаємодії інституційних, економічних і соціальних чинників. Разом з тим, подальшого розвитку набуло розуміння корупції як комплексного соціально-правового та управлінського феномена, а також методичний підхід до її аналізу на основі міжнародних і наукових джерел. Також систематизовано європейські імперативи антикорупційної політики та розвинено підходи до оцінювання глобальних і регіональних тенденцій корупції й особливостей її сприйняття в країнах Європейський Союз.

Практичне значення отриманих результатів

Практична значущість роботи полягає у розробленні теоретико-методологічних засад та науково-практичних рекомендацій щодо формування, функціонування і розвитку євроінтеграційної стратегії антикорупційної політики України як складової системи публічного управління та адміністрування. Отримані результати можуть бути використані органами державної влади, антикорупційними інституціями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та іншими суб'єктами публічного управління під час підготовки й удосконалення стратегічних, програмних, організаційних та аналітичних документів у сфері запобігання і протидії корупції, а також для забезпечення доброчесності, прозорості, підзвітності та підвищення інституційної спроможності публічної влади.

Крім того, основні положення дослідження впроваджено в освітній процес Державного університету «Житомирська політехніка» при підготовці здобувачів за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», зокрема під час оновлення навчально-методичного забезпечення та змісту освітніх компонентів, що стосуються публічного управління, антикорупційної політики, стратегічного менеджменту, доброчесності публічної служби та європейських стандартів належного врядування.

Академічна доброчесність

У дисертації відсутні порушення академічної доброчесності, є посилання на відповідні джерела інформації, а також дотримані всі норми законодавства про авторське право і суміжні права.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Попри ґрунтовність дисертаційної роботи Ніколаєнка А.К., її цілісну структуру та значну практичну спрямованість, окремі положення дослідження викликають зацікавленість у контексті подальшого наукового осмислення та потребують уточнення або розширення.

1. В п.1.1. основна увага зосереджена переважно на кількісних показниках бібліометричного аналізу, зокрема динаміці наукових публікацій, географічному

розподілі досліджень, найбільш цитованих працях, провідних журналах та джерелах фінансування. Водночас недостатньо розкрито змістовний вимір наукового дискурсу, зокрема ключові теоретичні підходи до дослідження корупції та домінуючі концептуальні моделі наукової парадигми.

2. Дисертант в роботі основну увагу зосереджує переважно на етапі формування понятійного апарату корупції через аналіз лексикографічних, нормативно-правових та міжнародних джерел, а також систематизацію наукових підходів (правового, економічного, соціального, політичного, інституційного та управлінського). Водночас недостатньо розкрито порівняльний аналіз зазначених підходів у частині їх концептуальних розбіжностей і взаємодоповнюваності. Зокрема, не акцентовано увагу на тому, які саме теоретичні парадигми є домінантними у сучасному науковому дискурсі, як еволюціонувало розуміння корупції від вузько-правового до комплексного соціально-управлінського явища.

3. У п.2.3. розглянуто міжнародну політику впровадження стандартів доброчесності та антикорупційних механізмів у країнах ОЕСР, що дозволило виявити суттєвий розрив між нормативним регулюванням і практичним впровадженням. Особливу увагу приділено врегулюванню конфлікту інтересів, політичним фінансам, внутрішньому аудиту та прозорості публічної інформації. Водночас доцільно поглибити аналіз інституційної спроможності країн та впливу політичних і соціальних чинників на ефективність реалізації антикорупційної політики. Це дозволить точніше оцінити реальну дієвість антикорупційних механізмів, а не лише рівень їх формального нормативного закріплення.

4. Попри всебічне розкриття методологічних положень формування Стратегії антикорупційної політики України (п.3.1.), робота потребує глибшого узагальнення практичної різниці між формальною побудовою стратегічних документів і їх реальною імплементацією в системі публічного управління, що є особливо важливим в умовах ризику інституційної імітації антикорупційних реформ.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Ніколаєнка Андрія Костянтиновича на тему: «Євроінтеграційна стратегія антикорупційної політики України» є самостійною, завершеною та комплексною науковою роботою, в якій послідовно розкрито теоретико-методологічні, аналітичні та прикладні засади формування й реалізації антикорупційної політики в умовах євроінтеграційних трансформацій. У межах дослідження проаналізовано публікаційну активність у сфері. Отримані результати мають теоретичну та практичну значущість і можуть бути використані для подальшого вдосконалення державної антикорупційної політики, посилення інституційної спроможності антикорупційної системи та наближення України до європейських стандартів доброчесного публічного управління.

За своїм змістом і оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам, визначеним «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року. На підставі викладеного вважаю, що Ніколаєнко Андрій Костянтинович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

доктор філософії,
доцент кафедри національної безпеки,
публічного управління та адміністрування
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Катерина НАУМЧУК

Підпис Катерина
Засвідчую:
Учений секретар
Житомирська політехніка

Олена Жук